

MEHMET ÂKİF İNAN'IN ESERLERİNDE TANZİMATTAN GÜNÜMÜZE AYDIN GÖRÜNÜMÜ* THE INTELLECTUAL IMAGINATION FROM TANZİMAT TO THE PRESENT IN THE WORKS OF MEHMET AKİF İNAN'S

Yılmaz EVAT**

Öz

Mehmet Âkif İnan, Türkiye'nin yetiştirdiği fikir adamı, sanatçı ve sendikacılarından biridir. Hayatını İslâm fikrine adanmış olan İnan, aydının Tanzimat'tan günümüze evrildiği süreci yazılarında sıkça irdeler. İnan'a göre aydınların bozulması Tanzimat ile başlar ve artarak devam eder. Hatta Batılılaşma öyle bir dereceye gelmiştir ki Batı'dan iz taşımayan aydın, sanatçı ve politikacı yok denecek kadar azdır. Kendi kültürel mirasına sırt çeviren aydın milletine de yabancılaşmıştır.

Bu çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılarak Mehmet Âkif İnan'ın eserlerinden hareketle Tanzimat'tan günümüze doğru aydınların içinde bulunduğu haller araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif İnan, Batı, Tanzimat, Aydın.

Abstract

Mehmet Âkif İnan; The man raised the idea that Turkey is one of the artists and unionists. Believing her life on the idea of Islam, İnan frequently explores the process of intellectuals from the Tanzimat to the present. According to İnan, the deterioration of the intellectuals begins with the Tanzimat and continues. Even Westernization has reached such a degree that there are almost no intellectuals, artists and politicians who do not carry traces from the West. He is also alienated from the intellectual nation, who turns his back on his own cultural heritage.

In this study, it is aimed to investigate the conditions of the intellectuals from Tanzimat to the present from the works of Mehmet Âkif İnan.

Keywords: Mehmet Âkif İnan, West, Tanzimat, Intellectual.

GİRİŞ

Türkiye Tanzimat'la birlikte bir medeniyet krizi yaşamıştır. Bu dönemle birlikte Türkiye, Doğu medeniyetinden Batı medeniyetine doğru evrilmiştir. Bu süreçte aydınların büyük rolü vardır. Batı medeniyeti birçok Türk aydınınca kurtuluş çaresi olarak ilan edilmiştir. Batılılaşma süreci birçok aydın tarafından tartışılmıştır. Sözelimi mütefekkir Cemil Meriç, Dostoyevski'den alıntılarla "Avrupa'yı kendimizden çok daha iyi tanıyoruz." (Meriç 2010, 108) der. Yine aynı yazar "Bugün bütün dünya Avrupalı değil mi? Aydınlarımız, Batı'nın her hastalığını ithale memur bir anonim şirket." (Meriç 2010, 170) diyerek Batılılaşma sürecinde aydınları eleştirir. Kemal Tahir de hayatı boyunca Tanzimat'la başlayan Batı taklitçiliğine itiraz etmiştir. Batı'dan alınan fikirlerin Türkiye şartlarına uyarlanmasını savunmuştur: "Okurlarımız son yıllarda, kendi gerçeklerimizle ilgilenmeye başladılar. Çok önemli bir aşama olan bu davranış. Batı kopyacılığı. Batıdan hazır fikir kalıpları alarak dünyaya bunların açısından bakma alışkanlığımızdan yavaş yavaş kurtulduğumuzu gösterir... Tanzimattan beri Batı kopyacılığı ile uğraştık." (Akt. Eyüboğlu, Şahin, Sümbül 2017, 36).

1940 ile 2000 yılları arasında yaşamış şair, yazar, araştırmacı, eğitimci ve sendikacı Mehmet Âkif İnan, Türkiye'nin Batılılaşma sürecine ve aydınlarına çok kafa yoran bir fikir adamıdır. Bu çalışmada yazarın *Mirası Kuşanmak; İslâm Dünyası ve Ortadoğu; Aydınlar, Batı ve Biz* kitapları Tanzimat'tan günümüze aydın çerçevesinde irdelenecektir.

1. Metinlerin İncelenmesi

1.1 Batıya Şartlanan Köle Ruhlu Aydınlar

Mehmet Âkif İnan'a göre Tanzimat ile birlikte aydınlar Batıya şartlanır ve gittikçe yozlaşmaya başlar. Bu yozlaşma Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde de giderek artar. Tanzimat aydınının memleket yararına düşünmesini engelleyen bir korkusu vardır. Bu korku büyük devletler ne der korkusudur. Günümüzün birçok aydını Batıya angaje olup köle ruhludur. Öyle ki bu aydınlar köklerimize göre dirilmenin önündeki bir set gibidir: "Zaten tarihî şahsiyetimizi kuşanmanın, sorumluluğumuzu tanımının ve yüklenmenin, yeniden ayağa kalkmanın bu millet için ayak bağı bu cins aydınlardır! Bunlar Mustafa Reşit Paşa'nın halefleridir. Milletine inanmayan, güvenmeyen bu tutsak ruhlu aydınlar yüzünden her gün biraz

* Bu makale, 1-2 Aralık 2017 tarihleri arasında Ukrayna'da düzenlenen "Society of Ancient Medieval and Early Modern Times And Their Civilization Heritage" isimli konferansta sözlü olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yilmazevat@hotmail.com

daha batarak battıkça Batı'ya olan ihtiyacımızı gözümüzde daha da büyüterek onu kendimize örnek, efendi sayarak, biz küçüldükçe, onların üzerimizdeki kinlerini ve iştahlarını kabartarak, koca Osmanlı Devleti'ni paramparça edip bugünlere geldik." (İnan, 2016, 352). İnan, yıkılışa sebep olan bu aydınlardan hâlen günümüzde de bulunduğunu belirtir: "Aklımızı başımıza toplamış değiliz. Hâlâ Müslüman ülkelerle kurulacak ilişkilere karşı son altmış yetmiş yılın Batı şartlanmasını bir ur gibi içinden çıkarıp atamamış aydınlar var, hâlâ Müslüman denince suratu buruşan, midesi bulanana, et beyinli uşak ruhlu insanlar var." (İnan, 2016, 298).

Aydınların Batıya şartlanması Türkiye gibi diğer Ortadoğu ülkelerinin kaderine tesir etmiştir. Mehmet Âkif İnan, Ortadoğu'da çekilen çilelerin müsebbibi olarak bölgenin milletlerini değil aydınlarını görür. Çünkü Ortadoğu aydınları Batıdır ve Batıya şartlanması problemin temel sebebidir: "Aydınları Batı'ya şartlı olan Ortadoğu, bu şartlanma yüzünden bir maceraya sürüklendi. Bu sürüklenişte, silahlı çatışmalarda, halk her şeye rağmen masumdur. Sorumlu aydınlardır." (İnan, 2016, 284). Sanatkârın şu cümleleri de Ortadoğu'nun kaderine aydınların tesirine dairdir: "Köle ruhlu aydınlar sırayla işbaşına geliyorlardı. Bir kölelik yarışı, bir danışıklı dövüş hayatı yaşıyordu bütün Ortadoğu." (İnan, 2016, 285).

İnan'a göre İslâm kültüründe birer rehber, muavin konumunda olan aydınlar devletin doğal bir unsuru olup devletle özdeşler. Batıda ise aydınlar var olan devlet için değil hayallerindeki devlet için çalışırlar. Müslüman coğrafyanın birliği zayıfladıktan sonra İslâm düşünürleri de Batılı fikir adamlarına benzeyerek devlet için araştırmalara başlamışlardır: "Batı uygarlığının geliştirdiği ilim şemalarına göre, İslâm fikriyatını düzenleme yoludur." (İnan, 2016, 352). Sanatkârın *İslâmcı da Batıcı, Hem Batıcı Hem İslâmcı* yazıları da bu meyandadır: "Meşrutiyet döneminin 'Türkçülük-Milliyetçilik' akımı gibi, 'İslâmcılık' akımı da 'Batıcı' bir zemin üzerinedir." (İnan, 2016, 379).

1. 2. Mirası Reddeden Aydınlar

Mehmet Âkif İnan, *Redd-i Miras* isimli yazısında Türklerin Tanzimat'tan beri miraslarını reddederek kişiliksizleştiğini belirtir. Karakterizlerin ise hiç kimse tarafından ciddiye alınmayacağını savunur. Yazara göre bu kişiliksizleşme süreci Tanzimat aydınlarıyla başlamıştır: "Biz köleleştikçe, daha çok efendi rolü oynadı Batı. Oysa biz Batılılaştıkça, onlar bizi daha çok sayar sanıyorduk. Hâlâ böyle sananlarımız var! Hâlâ Batıcılığın yedeğinde giden aydınlarımız çoğunluktadır. Mirasımızı kutsal emanet gibi koruyan gerçek aydınlarımıza rağmen, hâlâ köle ruhlu aydınların -nasıl aydınsa artık- sesi daha gür çıkıyor ülkemizde... Redd-i mirasta bulunan aydın türünün nesli tükenmedikçe ya da etkinliği azalmadıkça, bu yurda huzur yoktur." (İnan, 2016, 448).

1. 3. Millete Güvenmeyen Aydınlar

Mütefekkir İnan, Türk milletinin İslamiyetten kaynaklanan inancı gereği devlete saygılı olduğunu ifade eder. Çünkü 'ulû'l-emre itaat' geleneği vardır. Tanzimat'tan beri ise milletle barışık olmadıkları hâlde milleti kafalarına göre yönlendirmek isteyen devrimciler milletin bu özelliğini bildikleri halde halkı kasıtlı olarak başkaldırmakla suçlanmışlardır: "Hani o Tanzimattan beri yapılan devrimlere karşı, halkın hep başkaldırdığını iddia eden devrimciler, bunların birer başkaldırma olmadığını çok iyi bilirler. Bilirler de niçin yalan söylerler: Muhtemel gerçek bir başkaldırıya karşı halka gözdağı vermek isterler." (İnan, 2016, 433). Benzer görüşleri taşıyan Tarık Buğra da aydınların çoğu milleti ikna edemeyince zorbalasınlar, halka boyunduruk vururlar, der (Buğra, 2018, 76). Mehmet Âkif İnan kuzu olarak nitelediği millete aydınların tavrını şöyle ifade eder: "Bu millete aydın geçinenlerin, devrimcilerin ettiğini, 'Bu oyunu kurt etmez kuzulara şah olsa!" (İnan, 2016, 433). Ayrıca bu devrimcilere göre tarihe küfretmek, dine saygısızlık dindara hakaret aydın olmanın alamet-i farikasıdır.

1. 4. Milleti Fitratından Koparan Aydınlar

Medeniyetin millet ve aydın uyumu ile vücut bulacağını söyleyen Tarık Buğra bizde durumun böyle olmadığını ifade eder: "O aydın kişilerin halktan istedikleri, halka yaptırmak istedikleri milletimizin ruhunun derinliklerinden alınmış ülküler midir? Kesinlikle, hayır." (Buğra, 2018, 76). Tarık Buğra ile hemfikir olan entelektüel İnan, Türk milletinin Tanzimat'tan beri sanatçıların eliyle kendi fitratından koparıldığını savunur. Sanat yapısı gereği hem milletin hem aydınların kimliğini etkilemektedir. Tanzimat'tan itibaren yaşanan kimlik aşınmasında sanat adamlarının tesiri vardır: "Tanzimat'tan beri gelen bütün yıkımlar, çarpılmalar, aydınları şartlamalar, düzeni benimsetmeler hep sanat adamlarının yazdıklarıyla, yaptıklarıyla sağlanmadı mı?" (İnan, 2016, 444). Yazarın bu ifadeleri akla Ziya Paşa'nın şu dizelerini de getirmektedir: "Taklîd ile aslını unutmama / Milliyetini hakîr tutma" (Akt., Kolcu 2009, 143).

1. 5. İrkçi Aydınlar

Sanatkâr İnan, ırka dayalı fikirlerin Avrupa'da siyonist düşünürler tarafından Devlet-i Âliyye'yi dağıtmak ve Müslümanların birliğini parçalamak için geliştirildiğini ifade eder. Ona göre Tanzimat'tan beri yetişen aydınlar çoğunlukla ırkçı fikirlere kapılmıştır. İrkçi aydınlar İslâm milletlerine zarar vermiştir.

Mehmet Âkif İnan üzerine bir kitabı bulunan Ali Haydar Haksal bu bağlamda Tanzimat aydınlarının masum olmadığını ifade eder: “İslâm milletlerinin kavimler düzleminde parçalanması Müslümanlar adına bir yıkım oldu. Kavmî yani ulusalcı çıkışların Müslümanlara bir yararı olmadı zararı oldu. Batıdan gelen kavramlara yaslanma bir sonuç getirmedi. Sonuçta Tanzimat aydınlarının düşünceleri ve eylemleri Osmanlı Devleti’nin yıkımını getirdi. Bu yüzden de onlar bağışlanamazlar.” (Haksal, 2018, 280).

Mütefekkir İnan, *Aydın Yıktı Bizi* yazısında ise Tanzimat’tan beri aydınların çoğu Batıcı bir zihniyetle İslâmî milletin yüreğinden çıkarmaya çalıştığını kaydeder. Bununla birlikte aydınlar Batılılara maşa olarak Türkiye’de ırk ve mezhep bağlamında iç savaş çıkarmak için çalışmıştır; fakat başarılı olamamışlardır: “Emperyalizmin de, aydın geçinenlerin de bütün kışkırtıcılığını, halk kırmaktadır Türkiye’de.” (İnan, 2016, 561).

1. 6. Meşrutiyet Aydınlarının Özellikleri

Mehmet Âkif İnan, *Meşrutiyet Aydınları* yazısında bu devrin edip ve politikacılarından olan Hüseyin Cahit Yalçın’ın itiraflarını yorumlar. Bu edip kendisinin ve arkadaşlarının dini bilmedikleri hâlde dine karşı olduklarını belirtir: “Dini tanıyıp bilmedikleri hâlde, din hakkında önyargıyla dine karşı olmak, Meşrutiyet ricalinin ve Meşrutiyet aydınlarının en belirgin özelliği oluyor.” (İnan, 2016, 595). İnan, Meşrutiyetçilerde bu ortak vasfın oluşmasını memleket içindeki emperyalistlerin teşkilatlarına bağlar. Bu meyanda yazar, Hüseyin Cahit Yalçın’dan şu ifadeleri alıntılar: “Büyük harp içindeydi. 1914 tarihine gelinceye kadar, Beyoğlu’ndaki ‘Küçük Kulüp’ tamamen bir ecnebi yuvası sayılırdı. Beyoğlu’nda hüküm süren ‘Levanten’ ruhu, Türk’ün en büyük, en durup dinlenmek bilmez düşmanıydı. Aleyhimizdeki en büyük iftiralar ve fena sözler Beyoğlu’ndan çıkardı.” (İnan, 2016, 595). İstanbul’a gelen gazeteci, diplomat gibi etkisi, yetkisi yüksek ecnebler bu tip kulüplerin müdavimidir. Hatta İttihatçılar bu mekânları “Türkleştirmek” gayesiyle buralara üye yazılmışlardır. Fakat imparatorluğun on yıl içinde yıkıldığına göre Meşrutiyet aydınları ve ricali emperyalistlerce kullanılmıştır (İnan, 2016, 595-596).

Mütefekkir İnan, *Meşrutiyet’le Gelen* isimli yazısında yine Hüseyin Cahit Yalçın’ın yazılarından hareketle Meşrutiyet aydınlarının dini bilmedikleri hâlde dinle uğraştıklarına dair görüşlerini tekrarlayarak şu ifadeleri de ekler: “Bilinçle benimsedikleri rejimlerine İslâmiyet’i hizmetçi etmeyi kafalarına koymuşlar. Bu amaçları uğruna bir yandan mecbur kaldıkça Müslüman halka bazen taviz veriyorlar, öte yandan da sürekli olarak İslâmiyet’te din işleriyle dünya işlerinin birbirinden ayrıldığı fikrini işliyorlar.” (İnan, 2016, 601). İnan, aradan geçen zamanlarda Hüseyin Cahit Yalçın’ın zihniyetine göre cumhuriyetçi ve demokrasi yanlı aydınlar hatta hocalar da yetişmiştir.

1. 7. Marksistleşen Cumhuriyet Aydınları ve Özellikleri

Mehmet Âkif İnan, *Cumhuriyet Aydınları Yahut Marksizmin Fidelityi* isimli yazısında ise Cumhuriyet aydınlarının özelliklerini ve bunların zamanla Marksistleşmesine dikkat çeker. Ona göre Cumhuriyet aydınlarının davası şöyledir:

- a) Daha önceki devirler karanlık dönemlerdir,
- b) Padişahlık ve hilafet bizi çağ dışı bırakmıştır,
- c) Eski devirlerin edebiyatı samimiyetsizdir, toplumdan kopuktur,
- ç) Medreseler, yöneticilerin yalakasıdır,
- d) Alfabe milletin cahil kalmasına ve Türkçenin başka dillere mahkûm olmasına yol açmıştır,
- e) Eski dönemlerin kıyafetleri gülünç ve ilkindir,
- f) Osmanlı’nın yıkılışını sömürgeci Batı’nın bir tasarrufu olarak değil, diğer Müslümanların ihanetine bağlarlar,
- g) Küçük bir ülke içinde kalmayı bağımsızlık, Tanzimat’la başlayan Batılılaşmayı ise kurtuluş reçetesi sayarlar,
- ı) Mürteciler ezilmelidir,
- i) Eskiye ait her fikir irtica kaynağıdır (İnan, 2016, 563, 564,565).

Türkiye’de yukarıdaki fikirleri savunan Cumhuriyetçiler zamanla Marksizmin safına çekilmiştir: “Netice-i kelam, Marksistler için Cumhuriyet aydınları birer fidelik olmuştur.” (İnan, 2016, 565).

1. 8. Büyük Aydınların Yetişmemesi

Mehmet Âkif İnan, *Bitmiştir Aydın* isimli yazısında Türkiye’de artık büyük aydınların yetişmediği kanaatindedir: “Büyük, derin aydın tipi kayıplardadır. Düşünen, bir düşünce çizgisi içinde yol arayan, yol açan aydın yok görünürlerde.” (İnan, 2016, 458). Yazar, *Tanzimat Dönemi* isimli yazısını bitirirken de benzer görüşlere yer verir: “Bu demek oluyor ki ne tam anlamıyla Batı’yı çok iyi tanıyan, bilen ve uygulamasının ciddi mücadelesini yapan kişiler yetişti; ne Batı’yı kendi şartlarımıza adapte eden, bunu birazcık olsun derinliğine, genişliğine düşünen ne de yerli millî bir ekip yetiştirebildik. Hep taklitler, kasıtlar ve akılsız iyi niyetler dönemidir Tanzimat’tan yana gördüklerimiz. Büyük fikir adamları, büyük politikacılar yetişmedi.”

(İnan, 2016, 166-167). Bir kaht-ı rical hâli yaşandığını ifade eden İnan, bunun sebebini Batının örnek alınmasından dolayı kendine özgülüğün yitirilmesi olarak görür: “İşin doğrusu, Batıyı kendimize örnek aldıktan sonra, bize uyan, bizi yansıtan, bizi yücelten aydın tipini de kaybettik. Büyük çaplı aydının yetişmesi için gerekli ortamı kaldırmıştık çünkü.” (İnan, 2016, 459). Yazar, *Tanzimat Dönemi* isimli yazısında da aynı bağlamda şöyle söyler: “Öte yandan kendi öz kaynaklarımıza dayanarak, malzemesini kendi varlığımızdan devşirerek bizi yenileyen, tamamen yerli ve orijinal düşünür ve siyasetçileri hiç bulamadık.” (İnan, 2016, 166). Türkiye’de Batıyı esas alan düzen, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde ilk zamanların heyecanı ile kendi fikrine uygun olarak aydın görünümü kişileri üretmiştir. Düzen ve medeniyet iğreti olduğu için etkileri cılız olmuştur. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyeti izleyen kuşaklar devrimlerin heyecanının azaldığı dönemlerde yaşadıkları için daha da şahsiyetsizleşmişlerdir: “Şimdi son devrim olan Cumhuriyet’ten elli yıl sonra görülen bugünkü manzara, bu gevşek, kişiliksiz, pelteleşmiş neslin son kalıntılarını sergilemektedir.” (İnan, 2016, 459).

1. 9. Aydınlar ve Medeniyet

Medeniyetin teşekkülünde ırkın, dinin, coğrafyanın büyük tesirleri vardır. Ziya Paşa’nın “Her iklime havas vermiş / Her kavme mizac-ı hâs vermiş” (Akt., Kolcu 2009, 236) dizeleri bu hakikate işaret eder. Bu bağlamda, Ziya Paşa ile hemfikir olan Mehmet Âkif İnan’a göre aydınlar, medeniyet konusuna mutlaka çözüm bulmalıdır. Ona göre Türk milletinin bunalımının temelinde medeniyet davası yatmaktadır: “Tanzimat’la birlikte, millî yapımızla hiçbir yakınlık belirtmeyen bir ayrı medeniyet düzenine girme çabaları, geçirdiğimiz krizin kök sebebidir.” (İnan, 2016, 154). Medeniyet hususunda aydınlar mutlaka hemfikir olmalıdır: “Biz batı medeniyetinden değil, Türk-İslâm medeniyetindeniz.” (İnan, 2016, 148). Sanatkâr İnan’a göre yakın tarihin yöneticileri ve aydınları Batının ulaşmış olduğu teknik güçle medeniyet kavramını birbirine karıştırmaktadır: “...teknîği Batı medeniyetinin bir uzantısı, hatta tecellisi olarak görmüşlerdir. Bugün de aynı yanlışlığı sürdürenler var.” (İnan, 2016, 148). Siyasal emperyalizmin başarısını kültür ve medeniyet emperyalizminin başarısına bağlayan İnan, aydınların bu hatalarında emperyalistlerin tesirini şöyle izah eder: “Aydınlarımızın böyle bir yanlışlığa sapmalarında, Batı’nın, büyük çıkarları, dolayısıyla yatırımları rol oynadığı gibi, bu şartlandırılmış ortam yüzünden yerli düşünceye bağlı fikir ve sanat adamlarının yetişmemesi de önemli bir etken olmuştur.” (İnan, 2016, 148). Avrupalıların ve bizim medeniyetimizin farklı olduğuna inanan sanatkâr şartlanmış aydınlara ve büyük sarsıntılara rağmen yerli aydınların ve öze bağlı medeniyetin gelişeceğine inanmaktadır.

1. 10. Aydın Kavramının Aşınması

Sanatkâr İnan, “*Aydın*” Üzerine isimli yazısında ise aydın kavramının değişim geçirdiğini söyler. Bugünkü dönemde yükseköğrenim belgesine sahip birazcık okuryazar herkes aydın kabul edilmektedir. Günümüz aydınları kendi ihtisas alanlarının dışındaki konulara kapalıdır. Aydınların birçoğu memleket ve dünya meseleleriyle ilgili değildir. Yazar gerçek aydına dair bu bağlamda şöyle der: “Yani gerçek aydın yalnızca okullar okumuş, şu veya bu alanda yetişmiş kimseler değil, onlarla birlikte ayrıca ve belki en başta, yurt ve dünya meselelerini içinde bulunduran uygarlık ve kültür meseleleriyle de meşgul, hatta fikir sahibi, düşünce ve sanat ürünleriyle ilgili olan kişilerdir, şeklinde mi kabul etmemiz gerekiyor?” (İnan, 2016, 605).

1. 11. Aydınlar ve Dogma

Mehmet Âkif İnan, *Gerçek Aydın Kimdir?* isimli yazısında aydın ve tabu kelimelerini irdeler. Yazar ilahi buyruklar hariç insan üretimi her şeyin tartışılması taraftarıdır. Tartışılmayan konular tabulaşacak, putlaşacaktır: “Türkiye, Tanzimat’tan bu yana üretilen tabuların güdümünde tutulduğu için, aydınları tabuların fanatik bağlıları olarak belirdikleri için, sendeleye sendeleye bugünkü çıkmazlara kilitlenmiştir. Gerçek aydın; tabuları ayağının altına alandır. Gerçek aydın; ilim, bilgi diye kendisine, topluma yutturulan tabusal şartlamaları çiğneyendir. Tartışmaya, dinlemeye açık olandır. Düşünce ortamına vurulmak istenen prangaları parçalayandır. Karşılarındakileri dinleyen, onlara konuşma hakkı tanıyandır. Kendi düşüncelerinde yanlışlıklar olacağına ihtimal verendir.” (İnan, 2016, 607).

1. 12. Milletın Ebeveyni Aydınlar

Entelektüel İnan’a göre aydınlar bir ülkenin ebeveynidir. Millet aydınlarının arkasından giden bir topluluktur. Bir ülkenin kaderini aydınlar çizer: “Millet bir aile ise o aile üyelerinin anası babası mevkiinde olanlarsa aydınlardır. Halk, aydınların arkasından gider. Çocukların babalarına bağlı olduğu gibi. Bu bakımdan toplumu felakete götüren de, aydınlığa çıkaran da aydınlardır.” (İnan, 2016, 284).

İnan, aydınların fonksiyonlarını sıklıkla vurgular. Sanatkâr sözcülemi her düşüncenin onu savunan aydın kadrosuyla geniş kesimlere nüfuz edebildiğini söyler: “Aslolan, bir düşüncenin bir aydın kadroya malik olmasıdır öncelikle... Yaygınlaşmanın var mı başka yolu? Aydınla başlıyor, aydınla bitiyor başarı.” (İnan, 2016, 443-444).

1. 13. Toplum, Aydın ve Söz

Mehmet Âkif İnan modern zamanlarda sözün seviyesinin düştüğünü, toplumun söze itibar etmediğini söyler. Makineleşen dünyada insanlar söze ihtiyaç duymamaktadır. Dolayısıyla bu vasatta büyük mütefekkirler, politikacılar yetişmemektedir: "Büyük fikirlerin, üstün bir diyalektikle yansıtılması geleneğine bağlı ne bir politikacı ne de bir sanat adamı, görünürlerde var." (İnan, 2016, 271).

1. 14. Edebiyat, Fikir ve Aydınlar

Mütefekkir İnan, Türk fikir hayatını edebiyatçıların şekillendirdiği tespitini yapar. Özellikle Tanzimat'tan beri görülen bütün fikir akımlarının -Osmanlıcılık, Batıcılık, İslâmcılık, Türkçülük-müessesileri sanatçılardır: "Hatta fikir hareketlerini kuran, yayan, geliştiren bizzat sanatçılarımız olmuştur." (İnan, 2016, 143).

1. 15. Batıcı Aydının Tükenişi ve Müslüman Aydınlar

Mehmet Âkif İnan, İslâm coğrafyasına huzur gelmesi için aydın tipinin değişmesi gerektiğini, İslâm milletlerinin kendi değerleriyle barışık aydınlar yetiştirmelidir (İnan, 2016, 300) diyerek şöyle ilave eder: "Yeter ki hayrı söyleyen ve yasaklardan kaçındıran örgüt İslâm aydınları sökün etsin. Sökün etmiş olan bu aydınlar, her bir yana ulaştırılsın seslerini, çağrılarını." (İnan, 2016, 349).

Sanatkâr İnan, *Durum* isimli yazısında Türkiye'deki aydınların Batı kaynaklı devrimlere bakış açılarının değiştiğini söyler: "Tanzimat'tan sonra hep Batı'yı örnek alarak yapılan devrimlerin, sosyal problemlerimizi çözümlemedeki başarısızlığı bugün bütün aydınlarda bir ortak düşünce olarak belirmiştir." (İnan, 2016, 212).

Yazar, *Onlar Tükendi* isimli yazısında ise ruhunu Batıya satan aydınların bittiğini söyler: "Hem Batıcı aydın tükenmiştir hem de onların yedek takımı olan solcular... Söyleyecekleri sözleri, deneyecekleri eylemleri kalmadı artık." (İnan, 2016, 455). İnan, bu aydınların sadece Batı taklitçisi ve çeviricisi olduklarını belirtir. Batıdan aldıkları fikirleri hiçbir zaman yerli gerçeklerle kaynaştıramamışlardır: "Kısacası, telifçi olamadılar. Batı'nın gözü kapalı uyduları oldular hep." (İnan, 2016, 455). Sanatkâr yine aynı yazıda devrimlerin kendi ruhlarına göre aydın yetiştirmeyi şiar edindiğini farklı aydınların gelişmesine fırsat vermediğini belirtir. Resmî düzen cumhuriyetçi, laik, demokrat ve Marksist olmak üzere iki çeşit aydın yetiştirmiştir. Bu iki tip aydın da düşünce ve sanat yönüyle tükenmiştir: "Aslında Cumhuriyetçiler, çok daha önceleri tükenmişlerdi. Solcular yetişti imdatlarına. Onlardan bir kesim, imdatlarına yetişen bu akıma ayak uydurmaya çalışarak bir süre daha yaşamayı denemiştir." (İnan, 2016, 456). İnan, bugünkü aydının ise İslâm düşüncesinden neşvünema bulduğunu söyler: "Onun yazarı, onun sanatçısı var artık. Yarışa yeni başlamış cins atların tazeliği içinde. Şiiri de, hikâyeyi de onlar yazıyor bugün." (İnan, 2016, 457). Yazar, *Bitmiştir Aydın* isimli yazısında da benzer cümleleri kullanır: "Rejimin Tanzimat'tan beridir yarışmasına engel olduğu başka cins atlar var ülkemizde. Bunların yarışı başlayacak bundan böyle. Tırnaklarıyla yeri eşeleyen bu atlardır, şimdi ufuklarla yarışacak olan." (İnan, 2016, 460).

3.SONUÇ

Bu çalışmada Mehmet Âkif İnan'ın *Mirası Kuşanmak; İslâm Dünyası ve Ortadoğu; Aydınlar, Batı ve Biz* isimli eserleri Tanzimat'tan günümüze aydın bağlamında incelendi. Aydın kavramının değiştiğini söyleyen İnan, diplomalı herkesin aydın olamayacağını belirtir. Ona göre aydın farklı disiplinlerden anlamalı yurt ve dünya meselelerine çözüm üretmelidir. Tabulara karşı olması gereken aydın, ilahi buyruk hariç her konuyu tartışmalıdır. Tanzimat'tan beri uygulanan Batılılaşma politikalarından etkilenmeyen aydın neredeyse yok gibidir. Batılılaşma politikaları millî kimliğimize ters olduğu için bu vasatta büyük aydın da yetişmemektedir. Mehmet Âkif İnan'a göre Türkiye'de Tanzimat'tan itibaren aydınlar kendi milletine yabancılaşıp Batıya angaje olmuşlardır. Ruhunu Batıya kaptıran aydınlar Türk milletinin de fitratını bozmuştur. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde aklını ve ruhunu Batıya satan aydınlar günümüz Türkiye'sinde çok azalmıştır. Türkiye'de bugün İslâm düşüncesinden doğan yeni bir aydın nesli oluşmuştur.

KAYNAKÇA

Buğra, Tarık (2018). *Bu Çağın Adı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Haksal, Ali Haydar (2018). *Bir Medeniyet Şairi Mehmet Âkif İnan*. Yayıncı: Mehmet Özger, İstanbul: İz Yayıncılık.

Kolcu, Ali İhsan (2009). *Tanzimat Edebiyatı I Şiir*. Erzurum: Salkım Söğüt Yayınları.

Meriç, Cemil (2010). *Bu Ülke*. Haz: Mahmut Ali Meriç, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mehmet Âkif İnan Eserleri I. II. Cilt (2016). Haz: Hıdır Yıldırım, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

Türk ve Dünya Edebiyatında Düşünce Yazıları Antolojisi (2017). Haz: Cansever Eyüboğlu, Zeyyat Şahin, Vedat Sümbül, Ankara: S'imge Yayınları.